Guia pràctica per a l'ús eficient de l'aigua en usos turístics

Índex

Introducció **5**

Relació entre aigua i energia **7**

Consum d'aigua a les Illes Balears **11**

Potencial d'estalvi en els usos turístics **13**

A l'hotel **15**

Al restaurant **21**

Centres comercials **27**

A la piscina i la platja **33**

Per saber-ne més **39**

Normativa **41**

A l'hotel

Al restaurant

Al centre comercial

Piscines i platges

Objectius d'aquesta guia

El 84% del PIB (Ibestat 2010) de les Illes Balears correspon al sector serveis, xifra que mostra de manera molt clara la importància del turisme a les Illes. Cada any hi tenen lloc al voltant de 78 milions de pernoctacions, de les quals uns 52 milions es fan als hotels. També cal tenir en compte que la majoria de turistes que visiten les Balears són d'origen estranger. L'any 2010, dels més d'11 milions de turistes que van arribar a les Balears, 9 milions tenien origen internacional i 2 milions eren turistes nacionals.

Així doncs, el consum d'aigua del sector serveis és realment important, per la qual cosa podem incidir en mesures d'estalvi que permetin reduir la demanda d'aigua en el sector.

La implantació de tecnologies estalviadores d'aigua en les superfícies i estades turístiques, així com una sensibilització mitjançant campanyes publicitàries en diversos idiomes, són eines que ajudaran a reduir de manera considerable la demanda d'aigua procedent dels usos turístics.

Aquesta guia pretén ajudar gestors i empleats del sector turístic a reduir el consum d'aigua fent-los conèixer les mesures i les tecnologies existents al mercat. La reducció del consum beneficiarà el medi ambient i, a més, comportarà un estalvi econòmic que beneficiarà tant els turistes, els empresaris i les administracions públiques com el medi natural.

Relació entre aigua i energia

Hi ha una gran quantitat d'energia que es consumeix des del punt de captació de l'aigua fins que retorna al medi natural un cop depurada. Aquesta despesa energètica depèn de molts factors, tant de tipologia de processos com de la situació de l'entorn, ja que no és el mateix tractar aigua del subsòl que d'un riu, o l'energia consumida en dessalar aigua; les contaminacions dels rius varien, i els metres de canonades instal·lats a cada ciutat són diferents.

Un estudi elaborat per Antonio Estevan el 2002 ("Consumos energéticos en el ciclo de uso del agua urbana") situa el nombre d'emissions de CO_2 al voltant dels 9 kg per m^3 d'aigua consumida.

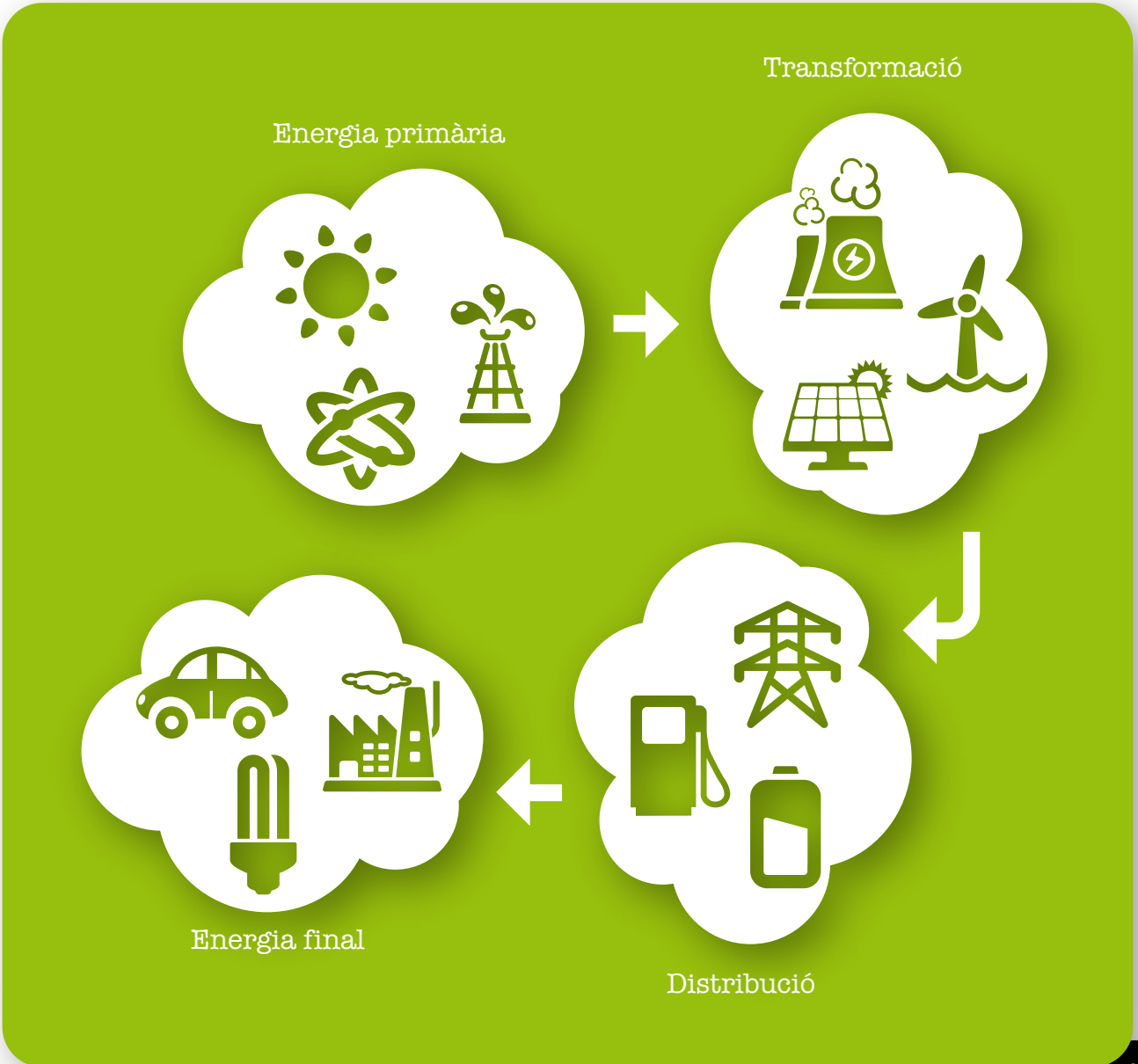
Energia final i energia primària

• **Energia final o útil** és l'energia que utilitzem directament a les nostres llars, com ara l'electricitat o el gas.

• **Energia primària** és la continguda als combustibles tal com es troben a la natura abans d'adequar-la i transformar-la per poder-la fer servir.

A tall d'exemple, sabem que per produir una unitat d'energia final elèctrica a casa nostra calen 3 unitats d'energia d'un combustible fòssil en una central.

Relació entre aigua i energia

Relació entre aigua i energia

Per regla general, l'energia elèctrica produeix més emissions de gasos d'efecte d'hivernacle que altres tipus d'energia que tenen menys transformacions, com és el gas.

Electricitat produïda per:	Energia final (MWh)	Energia primària (MWh)	Pèrdues (MWh)
Central de carbó	1	2,87	1,87
Central de gasoil	1	2,87	1,87
Central hidroelèctrica	1	1,14	0,14
Eòlica	1	1,14	0,14
Biomassa*	1	5,55	4,55

Font: 30 de novembre de 2010. Ministeri d'Indústria, Turisme i Comerç.

* Cal tenir en compte que les emissions de biomassa es comptabilitzen com a zero. Hi ha menys rendiment, però no s'emet CO_2.

Producció de:	Energia final (tep)	Energia primària (tep)	Pèrdues (tep)
Gasolina	1	1,1	0,10
Gasoil	1	1,12	0,12
Carbó	1	1,14	0,14
Gas natural	1	1,07	0,07

Font: 30 de novembre de 2010. Ministeri d'Indústria, Turisme i Comerç.

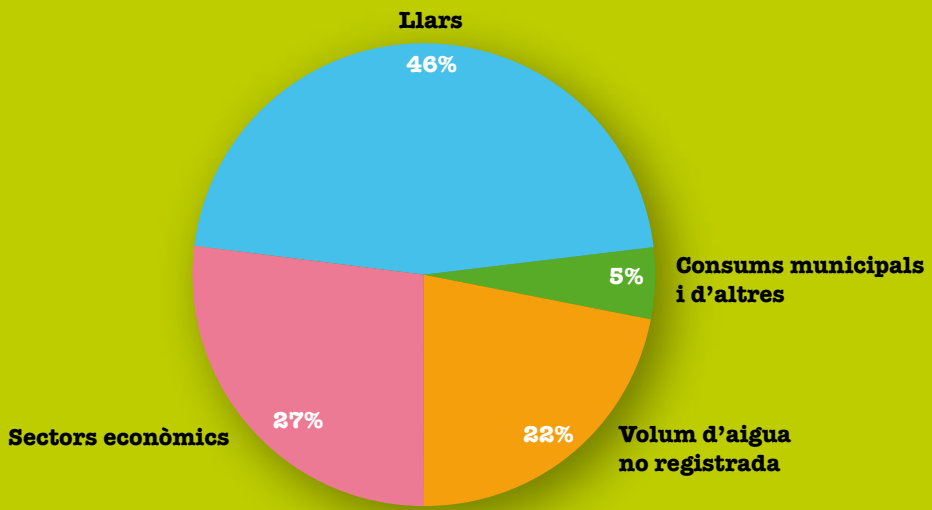
* tep: mesura energètica que conté l'energia equivalent en una tona de petroli.

Consum d'aigua a les Illes Balears

Consum d'aigua a les Illes Balears

Segons dades de l'Institut d'Estadística de les Balears, el 2008 es van subministrar a la xarxa de proveïment públic 113,558 hm^3 d'aigua (1 hm^3 = 1.000.000.000 de litres). La distribució del consum es mostra a la figura següent:

Les dades mostren que el **consum per habitant i dia el 2008 a les llars va ser de 133 litres,** mentre que l'aigua subministrada per habitant i dia va ser de 284 litres. Descomptant-ne els consums d'aigua no registrats i els consums municipals, obtenim la xifra de 30,575 hm^3 d'aigua, que representa l'aigua consumida als sectors econòmics. La major part d'aquesta xifra s'assigna al consum d'aigua del sector turístic.

"El consum diari d'aigua d'un turista és de 104 litres més que el consum diari d'un habitant de les Balears".

Potencial d'estalvi en els usos turístics

Potencial d'estalvi en els usos turístics

L'any 2010 van tenir lloc a les Balears unes 78.286.293 pernoctacions de turistes estrangers, de les quals 52.183.341 van ser a hotels. Aplicant la mitjana de despesa d'aigua per turista, es pot estimar un consum d'aigua als hotels d'uns 14 hm3 anuals.

"Aplicant hàbits i tecnologies estalviadores d'aigua bàsics, com ara dutxes eficients o vàters de 3 i 6 litres de descàrrega, podem assolir fàcilment un estalvi aproximat d'un 20% d'aigua. Aquest estalvi equivaldria a uns 3 hm^3 d'aigua, que suposen una despesa econòmica de 5.298.320 €."

La implantació d'una política de reducció de la demanda no tan sols a les llars, sinó també a les instal·lacions destinades a usos turístics, permetrà reduir el consum d'aigua mitjançant hàbits i tecnologies que no suposen grans inversions.

Petits canvis impliquen grans estalvis que no tan sols afecten l'economia empresarial, sinó que permeten, a més a més, gestionar millor els recursos hídrics existents.

A l'hotel

Habitacions

Sistema de producció d'ACS

Refrigeració

Bugaderia

Zones verdes

Habitació

La dutxa és la gran consumidora d'aigua a les habitacions dels hotels. El vàter i el lavabo representen un consum menor, ja que el client no passa massa temps a l'habitació.

Què pot fer?

- Informi el client de la importància d'estalviar aigua i dels hàbits correctes per aconseguir-ho. Un petit fullet explicatiu o adhesius als diferents sistemes poden ser bons mètodes per informar i sensibilitzar.

Millori la tecnologia

- No instal·li banyeres a les habitacions: dutxes atractives estèticament evitaran el desig d'un bany.
- Eviti les dutxes amb cabals superiors a 10 l/min i lavabos de 6 l/min.
- Col·loqui a l'entrada del capçal de dutxa un **reductor de cabal o canviï el capçal de dutxa.**
- Instal·li una aixeta **termoestàtica** que permeti obtenir la temperatura desitjada amb un sol gest. Es pot estalviar fins a un 18% d'aigua respecte a l'aixeta de monocomandament.
- Instal·li vàters de doble descàrrega de 3 i 6 litres.
- Col·loqui aixetes temporitzades o electròniques per als lavabos.

Sistema de producció d'aigua calenta sanitària (ACS)

El consum d'ACS en un hotel és molt important; a més, la distribució correcta d'aquesta aigua per tot l'edifici permetrà reduir al màxim les pèrdues als conductes.

Què pot fer?

- Sensibilitzi el client sobre l'ús racional de l'ACS mitjançant missatges sobre temperatura òptima a la dutxa i emissions d'efecte d'hivernacle procedents de la producció d'aigua calenta.
- Plantegi's la instal·lació de col·lectors solars per a la producció d'ACS. No és obligatori a les edificacions ja existents, però sí a les de nova construcció i les reformes integrals.
- Comprovi les fuites i repari-les a tot el sistema de distribució.

Millori la tecnologia

- Aïlli correctament totes les canonades per on circuli l'aigua calenta sanitària.
- Utilitzi sistemes de caldera centralitzada més acumulador. Centralitzant i emmagatzemant l'ACS es redueix la potència necessària del sistema, n'augmenta el rendiment i s'accedeix a tarifes de combustible més econòmiques.
- Instal·li comptadors individuals a cada habitació. Podrà controlar millor les fuites i premiar d'alguna manera els clients més estalviadors.

Refrigeració

El consum de les torres de refrigeració d'un hotel pot assolir el 20/30% del consum total d'aigua.

Què pot fer?

- Dugui a terme les operacions de manteniment dels sistemes de refrigeració d'una manera correcta i periòdica.
- Eviti els sistemes de refrigeració amb aigua sense recirculació. Si en té, valori la possibilitat de canviar-los per un aparell refrigerat per aire.

Millori la tecnologia

- Millori l'eficiència de la torre de refrigeració. Hi ha diferents mesures dutes a terme per empreses especialitzades que permeten estalvis de fins un 60% d'aigua.
- Instal·li sistemes de reutilització d'aigua en el cas que no hi hagi recirculació en el sistema de refrigeració. Per exemple, per al reg de jardins.

Bugaderia

Els hotels generen una gran quantitat de roba bruta (més de 200 kg per rentada) que, per regla general, es renta a les bugaderies dels hotels. Convé triar el millor sistema per fer la rentada segons les necessitats de cada hotel.

Què pot fer?

- Faci servir sempre els sistemes de rentada a plena càrrega.
- Redueixi el nivell d'aigua dels sistemes de rentada en funció de la càrrega introduïda.
- Controli l'aigua que es gasta en el procés de rentada per poder valorar el possible estalvi d'aigua amb noves millores en el sistema de rentada.
- Posi cartells a les habitacions per reduir la demanda de tovalloles a les bugaderies. Doni als clients l'opció de no haver de rentar les tovalloles diàriament.

Millori la tecnologia

- Instal·li sistemes de control a les rentadores que permetin adaptar les necessitats d'aigua, energia i detergent a la quantitat i la brutícia de la roba.
- Per rentar grans quantitats de roba, els túnels de rentatge són els sistemes més eficients, tant pel que fa a l'aigua com a l'energia. S'hi assoleixen ràtios de fins 4 litres per kg.
- Els sistemes de rentada amb recirculació d'aigua permeten estalviar fins a un 50% d'aigua.

Zones verdes

Los espacios verdes de los hoteles pueden convertirse en uno de los mayores consumidores de agua del edificio, por eso, una buena elección de las plantas y sistema de riego a utilizar pueden suponer grandes ahorros de agua.

Què pot fer?

- Conèixer la vegetació dels espais naturals i els terrenys no conreats de la comarca. Podrà seleccionar plantes autòctones per a les zones amb jardí.
- Plantant plantes autòctones reduirà les necessitats d'aigua del parc o el jardí, a més d'afavorir la biodiversitat de la zona.
- Redueixi la zona de gespa.
- Practiqui la zonificació de les plantes per controlar millor les quantitats de reg.
- Automatitzar el reg permet reduir el malbaratament d'aigua i també regar a la nit.
- És convenient regar durant les hores de menys calor.

Millori la tecnologia

Instal·li un d'aquests tipus de reg eficient:

- **Reg d'aspersió:** tingui en compte que és aconsellable només per a zones de gespa o similars.
- **Reg gota a gota:** no té pèrdues per evaporació, exigeix poca pressió i és fàcil de muntar.
- **Reg per exsudació:** similar al gota a gota, però la mànega té una infinitat de porus. És el sistema que permet estalvis d'aigua més grans.
- **Programador de reg:** permetrà adaptar els temps i la freqüència dels regs a les necessitats del jardí.

Al restaurant

Bany

Cuina

Taulell

Sistema de climatització

Bugaderia

Bany

Actualment, a Espanya el bany és obligatori als bars i els restaurants. L'ús principal que es dóna en aquest cas al bany correspon al vàter i l'urinari.

Què pot fer?

- Animi els clients i els empleats a adoptar hàbits més eficients. S'hi poden posar petits cartells i adhesius amb missatges curts com ara els següents: "Recordi: el vàter no és una paperera".

Millori la tecnologia

- Instal·li urinaris amb descàrrega pressuritzada amb un consum màxim d'1 litre per descàrrega.
- Utilitzi cisternes de doble descàrrega de 3 i 6 litres.
- Col·loqui aixetes amb temporitzador als lavabos amb un cabal màxim de 6 litres/minut.

Cuina

La cuina d'un restaurant és el lloc on l'aigua es fa servir en totes les accions: per fregar, rentar aliments, cuinar, netejar... És interessant que els empleats coneguin les tecnologies estalviadores d'aigua i que apliquen hàbits estalviadors d'aigua a la cuina.

Què pot fer?

Sensibilitzi els empleats de la cuina vers l'aplicació de determinats hàbits per estalviar aigua, com ara:

- Sensibilitzi els empleats de la cuina vers l'aplicació de determinats hàbits per estalviar aigua, com ara:
- No descongelar aliments posant-los sota el doll d'aigua.
- Rentar els aliments en un recipient, aprofitant la mateixa aigua per rentar diversos aliments.
- No esbandir la vaixella abans d'introduir-la al rentaplats, sinó fer servir un raspall per eliminar el menjar adherit a la vaixella.

Millori la tecnologia

- Hi ha trens de rentaplats amb recuperador de calor que redueixen el cost energètic per rentada. Els sistemes d'esbandida doble redueixen el consum d'aigua un 50%. Es recomana tenir un tren de rentada de vaixella per a restaurants amb una capacitat de 200 coberts o més.
- Hi ha rentaplats que fan servir un generador de gas per a l'aigua calenta que permet estalvis energètics de fins un 80%.
- Utilitzi tecnologies estalviadores com ara airejadors, reductors de cabal o aixetes de monocomandament.
- Les aixetes de pedal són molt eficients i, alhora, higièniques.

Taulell

Als bars hi ha electrodomèstics –com les cafeteres o altres màquines– sobre els quals es fa un ús intens al llarg del dia i l'element principal dels quals és l'aigua.

Què pot fer?

- Faci un manteniment periòdic dels aparells que utilitzen aigua per funcionar.
- Revisi periòdicament les unions dels tubs per on circula aigua i comprovi que no tenen fuites.

Millori la tecnologia

- Les aixetes accionades per pedal són les més eficients i també són més higièniques.
- Utilitzi rentagots amb un consum no superior a 2 litres per cicle.
- Els rentaplats de càrrega frontal no haurien de consumir més de 2,7 litres per cicle.
- Utilitzi màquines de cafè amb sistema de recirculació d'aigua anomenat "erogació contínua". Permet estalvis d'uns 100 ml d'aigua per cafè.
- A les màquines de gel, el consum d'aigua més gran es produeix en el refredament i no en la producció de glaçons. Substitueixi les màquines de gel que funcionen amb circuit obert d'aigua per a la refrigeració.

Sistema de climatització

Molts dels sistemes de climatització dels bars funcionen amb aigua, tant per a calefacció com per a refrigeració.

Què pot fer?

- Comprovi la caldera i els conductes de circulació d'aigua periòdicament per veure si hi ha fuites.
- Reutilitzi l'aigua de purgues i no recirculada per regar les plantes.

Millori la tecnologia

- Triï un aparell d'aire condicionat amb refredament per aire.
- Aïlli les canonades de distribució d'aigua calenta.
- Canviï els aparells refrigerats sense recirculació d'aigua per aparells refrigerats amb recirculació.

Bugaderia

Una rentadora eficient no hauria de consumir més de 12 l d'aigua per kg de roba en el cicle normal de cotó a 60 °C, o sigui, 60 l per cicle per a una rentadora de 5 kg de capacitat. Si té més de 200 kg per rentada, s'hauria de plantejar la compra d'un sistema de túnel de rentada (consulti bugaderia a l'hotel).

Què pot fer?

- Ajusti la dosi de detergent en funció de la duresa de l'aigua indicada a les recomanacions d'usos dels detergents.
- Eviti la prerentada a la rentadora sempre que sigui possible
- Utilitzi rentadores amb funció de mitja càrrega.
- Utilitzi el programa específic per a cada tipus de roba.

Millori la tecnologia

- Hi ha models de rentadora amb un consum d'aigua de 6 l/kg per cicle.
- Hi ha rentadores amb sensors de terbolesa que permeten reduir la quantitat d'aigua i el temps de rentada segons la brutícia de la roba.
- Hi ha rentadores amb sistemes de detecció de pes per ajustar l'aigua a la quantitat de roba.
- Utilitzi el sistema de preremull en comptes de la prerentada: fa un efecte de dutxa.
- Hi ha rentadores bitèrmiques que tenen accés a l'ACS de l'edifici, amb la qual cosa s'evita l'escalfament per resistències elèctriques. Resulta més eficient en termes energètics.

Al centre comercial

Sistema de climatització

Operacions de neteja

Bany

Zones verdes

Sistema de climatització

Les grans superfícies comercials tenen grans aparells destinats tant a l'escalfament com a la refrigeració de la superfície comercial. L'ús d'aigua per al funcionament d'aquests aparells és habitual i en molts casos pot suposar un consum alt si no es gestiona adequadament.

Què pot fer?

- Comprovi que es duu a terme el manteniment periòdic de tots els sistemes de refrigeració.
- Triï un producte que refredi l'ambient fent servir aire per condensar, i no aigua.
- No exigeixi molt fred o molta calor a l'ambient: no s'ha de mantenir una diferència de temperatures superior als 10/12 ºC amb l'exterior.
- Comprovi i repari les fuites tan ràpid com sigui possible en els sistemes de producció i distribució de fred i calor.
- Reutilitzi l'aigua rebutjada en els sistemes per a reg.
- Elabori i mantingui un programa higienicosanitari per evitar l'aparició de la legionel·losi.

Millori la tecnologia

- Utilitzi sistemes amb recirculació d'aigua.
- Utilitzi sistemes amb refrigeració aigua/aire.
- Optimitzi els cicles de concentració a les torres de refrigeració per reduir l'aportació d'aigua.

Operacions de neteja

A més dels usos fets pels clients de les superfícies comercials, hi ha altres usos de l'aigua que serveixen per a la neteja de l'espai comercial.

Què pot fer?

- Utilitzi màquines netejadores en comptes de dur a terme neteges manuals.
- Faci un manteniment preventiu de les màquines: optimitzarà l'ús d'aigua i detergents.
- Convoqui reunions i xerrades amb el personal de neteja per a l'ús de bones pràctiques a l'hora de fer les activitats: tancar les aixetes mentre es duen a terme les tasques de neteja, no llençar deixalles pels sanitaris...

Millori la tecnologia

- Una màquina netejadora d'aigua a pressió pot fer la neteja eficaçment amb un estalvi de fins un 90% d'aigua.
- Compari les prestacions de les màquines de neteja tenint en compte: dimensions de la zona que cal netejar, consum de recursos com ara aigua, energia o detergents, freqüència de neteja...

Bany

L'ús del bany a les superfícies comercials té lloc a l'urinari, el vàter i el lavabo, per la qual cosa sensibilitzar els clients perquè hi apliquin bones pràctiques és la millor manera d'estalviar aigua.

Què pot fer?

- Col·loqui petits cartells o adhesius als principals punts consumidors d'aigua amb informació específica per a l'ús concret.
- Distribueixi fullets sobre bones pràctiques entre els clients i els empleats de la superfície comercial.
- Organitzi xerrades de sensibilització i conscienciació entre els empleats.
- Posi una bústia de suggeriments sobre la gestió de l'aigua en la superfície comercial.
- Involucri tot el personal de la superfície comercial perquè avisi si detecta degotalls, trencaments, fuites, etc.

Millori la tecnologia

- Instal·li vàters de doble descàrrega de 3 i 6 litres.
- Instal·li urinaris amb descàrrega pressuritzada amb un consum màxim d'1 litre per descàrrega.
- Col·loqui aixetes amb temporitzador als lavabos amb un cabal màxim de 6 litres/minut. Per fer-ho, utilitzi tecnologia estalviadora a les aixetes, com ara airejadors o reductors de cabal.

Zonas verdes

La decoració de les superfícies comercials tant exteriors com interiors en molts casos es fa mitjançant fonts ornamentals i plantes. Una selecció correcta de les plantes, així com un bon manteniment dels regs i les fonts, permetran optimitzar el consum d'aigua.

Què pot fer?

- Seleccioni espècies autòctones per a les plantes de les zones verdes.
- Per evitar regs manuals, triï decoracions interiors amb plantes que pràcticament no necessitin reg.

Millori la tecnologia

- Si es tenen fonts ornamentals, asseguri's que la font utilitzi aigua recirculada i que no hi hagi fuites.
- Faci revisions de qualitat microbiològica a les fonts ornamentals abans de la temporada estival per evitar bacteris no desitjats.

Piscines i platges

Dutxes

Banys

Zones verdes

Vas de piscina

Dutxes

Les dutxes de les piscines i les platges són els elements més utilitzats tant per rentar-se com per refrescar-se. L'ús adequat i la instal·lació de tecnologies estalviadores són necessaris per fer servir l'aigua d'una manera òptima.

Què pot fer?

- Col·loqui adhesius a les dutxes i els rentapeus per explicar el funcionament dels dispositius instal·lats.
- Posi cartells explicant bones pràctiques per a l'estalvi d'aigua que sensibilitzin els ciutadans sobre aquesta qüestió.

Millori la tecnologia

- Instal·li capçals de dutxa estalviadors que proporcionin un cabal màxim de 10 litres per minut.
- Totes les aixetes de les dutxes i els rentapeus han de ser temporitzades: s'estalvia més d'un 40% d'aigua.
- Les aixetes electròniques són les que més aigua estalvien.
- Si ja té instal·lats els capçals de dutxa, posi-hi airejadors i/o reductors de cabal per reduir el cabal de sortida d'aigua.

Bany

L'ús principal que es dóna en aquest cas al bany correspon al vàter i l'urinari.

Què pot fer?

- Animi els ciutadans a adoptar hàbits més eficients. S'hi poden posar petits cartells i adhesius amb missatges curts com ara els següents: "L'aigua és vida, utilitza només la que necessitis" o "Cisterna amb sistema d'estalvi d'aigua: necessitat petita, botó petit".

Millori la tecnologia

- Instal·li urinaris amb descàrrega pressuritzada amb un consum màxim d'1 litre per descàrrega.
- Utilitzi cisternes de doble descàrrega de 3 i 6 litres.
- Col·loqui aixetes amb temporitzador als lavabos amb un cabal màxim de 6 litres/minut.

Zonas verdes

La majoria de les piscines tenen espais de zones verdes que necessiten un manteniment periòdic per a la seva conservació. Aquests manteniments necessiten gran quantitat d'aigua, tant per a la neteja com per a la conservació.

Què pot fer?

- Seleccioni correctament les espècies segons les seves necessitats d'aigua. Les plantes autòctones en molts casos no necessiten cap mena de reg.
- Regui a la nit i en condicions climàtiques favorables: sense vent i amb poca incidència solar. Així s'eviten pèrdues per evaporació i la humitat roman més temps al terreny.
- Elabori un pla de manteniment correcte que eviti fuites a les conduccions de reg, el mal ús dels sistemes de reg o la mala programació dels regs.

Millori la tecnologia

Apliqui tècniques de xerojardineria:

1) Planificació i disseny del jardí
2) Estudi del sòl
3) Disseny de les zones practicables
4) Selecció adequada de plantes
5) Reg eficient
6) Ús de recobriments
7) Manteniment adequat

Vasos de piscina

No dur un control adequat del consum d'aigua a les piscines pot comportar un malbaratament important, ja que aquesta activitat és una de les que més aigua consumeix.

Què pot fer?

- Renovi l'aigua de la piscina segons l'ordenança municipal corresponent a la piscina.
- Protegeixi la piscina del vent mitjançant barreres naturals que evitin l'evaporació de l'aigua.
- Mantingui el nivell d'aigua necessari perquè el sistema de recirculació funcioni correctament.
- Revisi possibles problemes d'estanquitat i de fuites, tant a la infraestructura de la piscina com a les unions i les conduccions d'aigua.

Millori la tecnologia

- Recuperi l'aigua rebutjada de les piscines per regar les zones verdes.
- Cobreixi la piscina amb una làmina flotant que impedeixi la pèrdua d'aigua per evaporació.

Per saber-ne més

Per saber-ne més

Web Agua Dulce: Eficiència de l'aigua a les ciutats. Ofereix una gran quantitat d'informació sobre ecoauditories i guies per a l'estalvi en diferents sectors. **www.agua-dulce.org**

Guía práctica de xerojardinería. Fundació Ecología y Desarrollo (2002).

Guía práctica de tecnologías ahorradoras de agua para viviendas y servicios públicos. Fundació Ecología y Desarrollo (2002).

El turisme a les Illes Balears, Anuari 2010. Consellería de Turisme i Treball. **www.caib.es**

Observatori del Turisme–Illes Balears. Consellería de Turisme i Treball. **www.caib.es**

Institut d'Estadística de les Illes Balears. ibestat.caib.es/ibestat/page

El reto del agua. Web creat pel Canal Isabell II de Madrid per informar i donar consells sobre l'estalvi d'aigua. **www.elretodelagua.com**

Ordenança de gestió i ús eficient de l'aigua a la ciutat de Madrid. 2006.

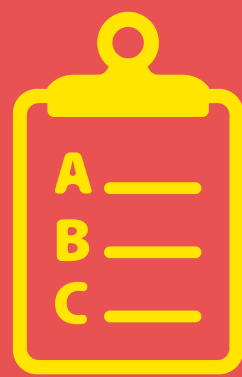
OCU. Organització de consumidors i usuaris. **www.ocu.org**

IDAE. Institut per a la Diversificació i l'Estalvi d'Energia. **www.idae.es**

Hispagua. Sistema espanyol d'informació sobre l'aigua. **hispagua.cedex.es**

Ministeri de Medi Ambient. Perfil ambiental Espanya 2009. **www.marm.es**

Normativa

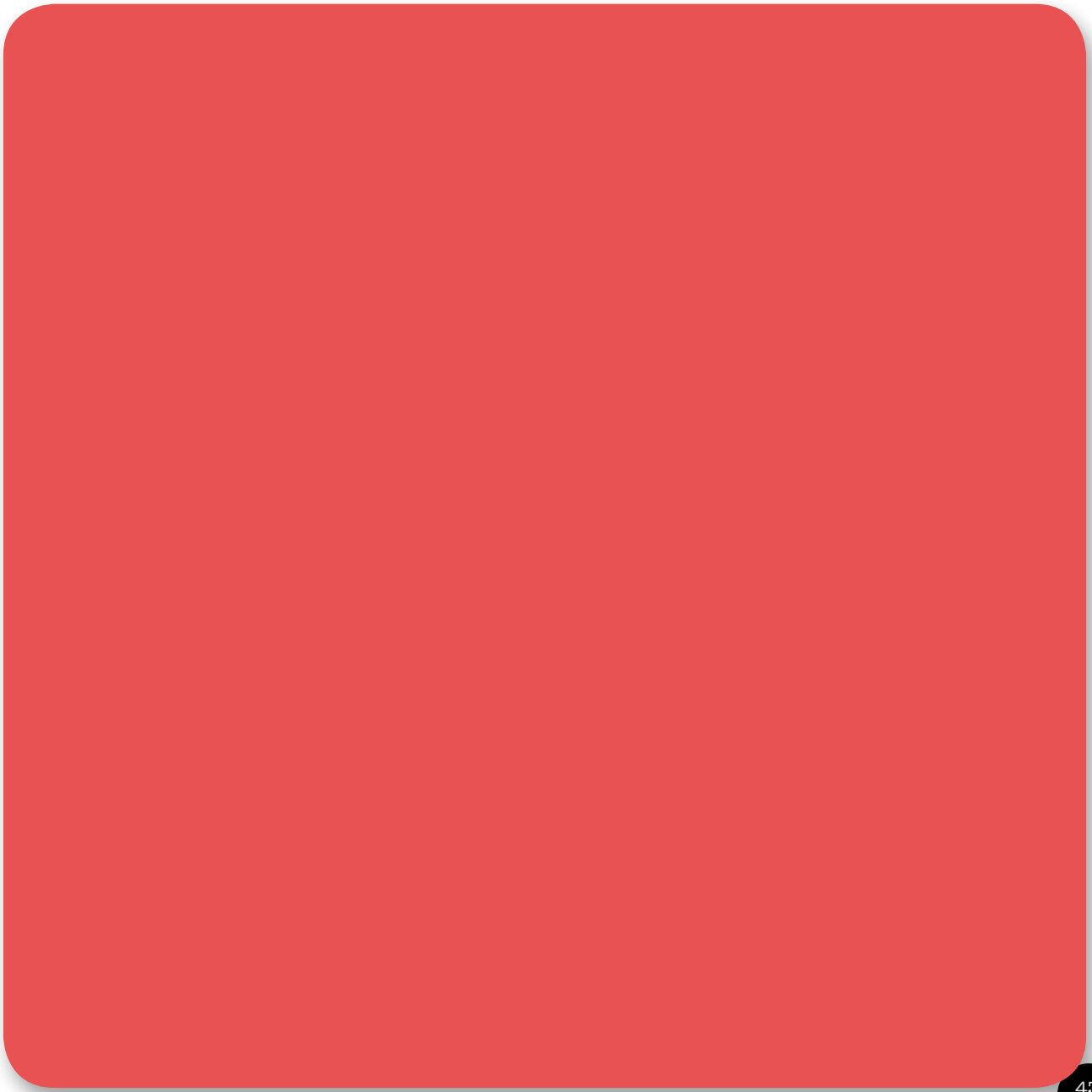
Normativa relacionada amb l'aigua pel Govern Balear:

Comunitat autònoma

- **Decreto 55/2006**, de 23 de juny, pel qual s'estableix el sistema de mesures per a la instal·lació obligatòria de comptadors individuals i fontaneria de baix consum i estalviadora d'aigua. www.caib.es
- **Decreto 146/2007**, de 21 de desembre, pel qual es regula la posada en servei de les instal·lacions per a subministrament d'aigua en els edificis. www.caib.es
- **Subvenciones** destinades a la promoció de l'estalvi energètic associat a millores d'eficiència energètica en aparells electrodomèstics existents. www.caib.es

Estatal

- **Codi tècnic de l'edificació.** www.codigotecnico.org
- **Reglament d'instal·lacions tèrmiques en edificis.** www.mityc.es/energia/desarrollo/EficienciaEnergetica/RITE/Paginas/InstalacionesTermicas.aspx

Govern de les Illes Balears

Conselleria de Medi Ambient
i Mobilitat